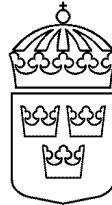


# Riksdagens protokoll 1994/95:49

Onsdagen den 11 januari

Protokoll  
1994/95:49



Kl. 9.00 – 11.00

---

## 1 § Svar på interpellation 1994/95:26 om småviltsjakten ovan odlingsgränsen

*Svar på  
interpellationer*

Anf. 1 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Peter Eriksson har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att minska konflikten när det gäller småviltsjakt ovan odlingsgränsen.

Hösten 1993 infördes ett nytt system för upplåtelse av småviltsjakt på statens mark ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen. I princip all mark där upplåts nu för småviltsjakt, om det inte uppkommer olägenhet av betydelse för rennäringen eller för samebymedlemmarnas rätt till jakt. I nationalparker, naturreservat och fågelskyddsområden gäller dock samma inskränkningar i jakten som tidigare. Jaktutövningen är alltså strikt reglerad av hänsyn till rennäringen och naturvården. Liksom tidigare måste jägarna betala en avgift. Avgiftsinkomsterna fördelas mellan samebyn och Samefonden. Det är således inte fråga om någon ”fri” småviltsjakt, som Peter Eriksson betecknar den.

Restriktionerna för jakten är flera, bl.a. följande. Av hänsyn till rennäringen, naturvården och de boende får jakt inte bedrivas närmare än 1 000 m från ett område där renar samlas ihop, flyttas eller drivs. Samma avståndsregler gäller vid arbetsbage för renskötseln eller slaktplats när anläggningarna används, liksom vid bebyggelse. Jakt får inte heller ske närmare en renhjord än 500 m. Länsstyrelsen kan begränsa antalet jägare inom ett område, om det behövs med hänsyn till jaktvården. Detta har gjorts vid två tillfällen under hösten 1994. På Flatruet i Jämtlands län och inom ett område vid Torneträsk i Norrbottens län förbehölls jakten ortsborna. Det är också möjligt att kvotera eller stoppa försäljningen av jaktkort om antalet jägare tenderar att bli för stort inom ett område. Länsstyrelsen kan vidare avlysa ett område från jakt för att förhindra störningar i renskötseln.

När det nya upplåtelsesystemet infördes bestämde regeringen att en utvärdering skulle ske efter det första årets jakt. Uppgifter om förhållandena kring jakten samlades in genom enkäter till samebyar, jägarorganisationer, länsstyrelser och vid sammankomster i länen. Det framgår av den sammanställning som Jordbruksverket och Sametinget har gjort av enkätsvaren att jakten var totalt sett oförändrad under 1993. Jägarna hade större arealer att bedriva jakt på. Ett oförändrat antal jägare på en större areal ledde alltså till ett lågt jakttryck. Därför behövdes inte

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

någon reglering av jakten i förhållande till vilttillgången det året. Störningarna på renskötseln bedömdes som små och var i allmänhet begränsade till störningar av betesron. Eftersom utvärderingen avsåg en kort period beslutade regeringen om fortsatt utvärdering av det nya upplåtelsesystemet. Utvärderingen skall redovisas våren 1996.

Länsstyrelsernas erfarenheter har varit mycket goda när det gäller höstens småviltsjakt. Den massinvasion av jägare som vissa befarade uteblev. Antalet jägare har visserligen ökat, men de jagar på väsentligt större arealer än tidigare.

Peter Eriksson påstår att jakttrycket har ökat kraftigt inom stora delar av området. Med jakttryck menas antalet jaktdygn per kvadratkilometer och år. Ett kraftigt ökat jakttryck kan leda till att hotade arter får svårare att överleva. Det nya upplåtelsesystemet har emellertid inte lett till något ökat jakttryck. I Norge tillämpas sedan länge i stort sett samma upplåtelsesystem som nu har införts i Sverige. I Norge är jakttrycket ungefär 1 jaktdygn per kvadratkilometer och år. Där förekommer inte några olägenheter av betydelse vare sig för renskötseln eller för naturvärden. I Sverige är jakttrycket på de aktuella statliga markerna nu 0,56 jaktdygn per kvadratkilometer och år. Huvuddelen av jakten utövas liksom tidigare av den bofasta befolkningen i området. Dygnstillståndens andel av jakttrycket svarar för mindre än 0,2 jaktdygn per kvadratkilometer och år. Inom vissa vägnära områden i Norrbottens län utmed riksvägarna till Norge har jakttrycket dock varit 1–2 jaktdygn per kvadratkilometer och år. I det tidigare upplåtelsesystemet fanns det områden med ett jakttryck som översteg 5 jaktdygn per kvadratkilometer och år. Det nuvarande jakttrycket ger därför ingen anledning till oro för hotade djurarter. Trots detta överväger Länsstyrelsen i Norrbottens län att införa en begränsning av det antal dygnstillstånd som skall säljas i dessa vägnära områden nästa jaktsäsong.

Peter Eriksson tar också upp frågan om okunniga jägare. Om det vill jag säga att kraven på jägarna är desamma i hela landet. För dem som jagar ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen gäller samma krav på jägarutbildning och artkunskap som vid vilken annan jakt som helst i Sverige. En enda olycka av lindrigare art har inträffat där en person blev träffad av hagel. Sådana olyckor är dess bättre mycket ovanliga, och den hade inget som helst samband med det nya upplåtelsesystemet. Olyckan inträffade i ett jaktsällskap som tillsammans med medlemmar i en sameby var på ripjakt. Den olyckan hade kunnat inträffa oavsett upplåtelseform och oavsett vem som är markägare. Inga incidenter har inträffat på grund av att flera jaktsällskap jagat på samma område.

Någon ändring av jakttiderna för olika slag av vilt har inte skett genom det nya upplåtelsesystemet. Så t.ex. startar ripjakten den 25 augusti sedan lång tid tillbaka, oavsett vem som äger marken och var den är belägen. Den kritik mot jakten på ripkycklingar som framförs från tid till annan har således inget med upplåtelsesystemet att göra. Det har i massmedierna också förekommit uppgifter om att skjutna ripor har grävts ned eller slängts bort. Sådana uppgifter uppfattar jag som inslag

i en oseriös debatt om småviltsjakten. Det har nämligen då varit fråga om ripor vars ätbara delar redan har tagits om hand.

Ett första sätt att minska konflikter när det gäller småviltsjakten är att vara saklig och framföra sakliga argument för en förändring. Sådana argument kan bli ett utflöde av den pågående utvärderingen. För att undvika konflikter med rennäringsen är det viktigt att störningarna för renskötseln minimeras. Det sker bäst genom att informationen mellan jägarna och samebyarna förbättras. I regeringens beslut om fortsatt utvärdering poängterades vikten av att Jordbruksverket, Sametinget och länsstyrelserna verkade för att informationen förbättras. Man kan få den uppfattningen att det är av samepolitiska skäl som samebyarna hittills inte har velat delta i det informationsutbytet. Det är min förhoppning att myndigheterna inklusive Sametinget skall kunna samverka bättre i denna fråga och att den pågående utvärderingen skall ge underlag för ett ställningstagande som i rimlig utsträckning tillgodoser alla berördas intressen.

Anf. 2 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Jag måste säga att jag tycker att det var ett dåligt svar, Margareta Winberg.

Frågan om jakten ovan odlingsgränsen har varit en stor fråga i Sverige under ganska lång tid. Det har framförts en omfattande kritik mot denna från många organisationer. Men Margareta Winberg är inte beredd att ta till sig ett dugg av den kritiken. Jag tycker att det är svagt.

Jag tycker också att sifferexercisen om jakttrycket är väldigt osaklig. Det är helt klart att jakten har ökat kraftigt – jag tror att alla är överens om det. Man pratar bl.a. om en tredubbling av antalet jaktdagar ovanför odlingsgränsen. Men Margareta Winberg försöker att få det till att jakttrycket skulle ha minskat. Det beror på att hon plockar in alla arealer som över huvud taget finns ovanför odlingsgränsen. Sanningen är att det inte bedrivs någon ripjakt på Kebnekaises topp och inte heller på en hel del av den mark som finns ovan odlingsgränsen. Det verkliga jakttrycket är betydligt högre än vad jordbruksministern säger här. Jakten bedrivs i älvdalarna, i dalgångarna i fjällen och i björkskogen. Det gäller oftast en mindre del av den totala arealen.

I områden nära vägar där det är känt att jakten sedan tidigare har varit bra, har jakttrycket ökat mycket kraftigt. Länsstyrelsen i Norrbotten har t.ex. börjat diskutera att det inte håller med en helt fri jakt.

Jag tycker att man kan utgå från några grundläggande principer när man diskuterar jakt och som jag tror att de flesta jägarna i Sverige ställer upp på. Jakt bör t.ex. bedrivas på ett långsiktigt uthålligt sätt. Jägare bör ha grundläggande kunskaper om fauna och viltvård. Jakt bör inte bidra till att arter riskerar att utrotas. Jägare bör göra vad som går för att förhindra att bytesdjuren lider i onödan.

Generellt kan man säga att dessa principer eller grundläggande krav på jakt tillgodoses väl i Sverige. Däremot tillgodoses de inte när det gäller småviltsjakten ovan odlingsgränsen. Den är inte uthållig. Man kan jämföra med om vi skulle ha fri jakt på rådjur i Mellansverige eller i södra Sverige. Jag tror att det är mycket få jägare i Sverige som skulle

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

vilja vara med om det. Det skulle innebära att rådjursjakten skulle minska ganska snabbt, eftersom jakttrycket blir alldeles för hårt.

En fri jakt gynnar inte jägarna och jägarnas intressen. Jakten måste regleras på något sätt. Vi har i Sverige varit med om att arter längre tillbaka i tiden faktiskt har utrotats på grund av jakt. Det är inte så värst länge sedan älgen var ett mycket sällsynt djur i svenska skogar.

Detta gäller också två av de andra principerna som jag tog upp. Jägare bör ha grundläggande kunskaper om fauna och viltvård. Så är inte fallet. Allt fler av de jägare som jagar ovan odlingsgränsen har inte genomgått jägarexamen och har inte grundläggande kunskaper om vilka arter som är jaktbara eller fridlysta.

Det vore ganska enkelt för ministern att ta upp en sådan diskussion och se till att det blir en förändring så att det åtminstone finns krav på att de jägare som kommer hit från andra länder måste ha med sig en guide ut eller att de måste genomgå något smärre prov för att visa att de klarar att hantera vapen och har grundläggande kunskaper om faunan.

Jakt bör inte bidra till att arter riskerar att utrotas. Här har vi också problem. I fjällvärlden finns det arter som är helt beroende av riporna, t.ex. jaktfalken. Ett jaktfalkspar kräver ungefär en ripa om dagen. Jaktfalken lever i stort sett på ripan – året runt.

Om jakttrycket ökar kraftigt och tillgången på ripa minskar kommer det att slå mot en utsatt art som jaktfalken. Det finns även andra predatorer, rovdjur, som påverkas kraftigt om tillgången på ripor och annat småvilt skulle minska i fjällvärlden.

Jakten spelar alltså roll. Man kan inte bara nonchalera det här och säga att jakten inte spelar någon roll för bytestillgången. Det gör den särskilt i ett område som är så magert och utsatt som fjällområdet.

Konflikten med samerna har ett berättigat intresse här. Det är framför allt samerna som har drivit den här frågan mycket länge. Nu har man faktiskt gått till Europadomstolen i Strasbourg. Det är ett enormt underbetyg för den svenska regeringens och riksdagens sätt att hantera ursprungsbefolkningen i landet. Det är inte konstigt att samerna reagerar. Frågan är illa skött. Man har en hävdvunnen rätt. Renskötselns utsetts totalt sett för kraftiga störningar.

Anf. 3 MICHAEL HAGBERG (s):

Herr talman! Jordbruksministern! Peter Eriksson tar upp en fråga som har diskuterats mycket i medierna och i denna kammare när kammaren fattade ett enigt beslut om att släppa småviltsjakten fri ovanför odlingsgränsen. Jag tycker att det är ett bra förslag.

Jordbruksministern har här redovisat de konsekvenser som detta kommer att få. Det har gjorts en del analyser av vad som har hänt under den här jaktsäsongen. Efter jaktsäsongen 1995 kommer det också att göras en analys och en redovisning. Därefter kan vi fatta ett beslut för framtiden på det här området.

Debatten har varit omfattande och pågått länge. Det har också förekommit avarter i den. Jag tycker att Peter Eriksson här tog upp en del av avarterna – efter det att en del av försöksperioden är genomgången. Det här tycker jag är trist. Vi har gett landets jägare, och även jägare

från andra länder, möjlighet att uppleva jakt i dessa fina naturområden i vårt land. Vi kan vara stolta över det.

Jag tycker inte att man skall gå så djupt efter en sådan här diskussion. Jag tycker inte att Peter Erikssons referenser räcker till.

Därför har vi i jordbruksutskottets socialdemokratiska grupp tagit initiativ till en träff tillsammans med samebyar, länsstyrelsen och Kiruna jaktklubb för att på plats diskutera effekterna. Vi åker upp på söndag och kommer att vara där i två dagar. Vi får träffa dem som är intresserade i det här området. Efter det kommer vi att kunna delta i den framtida debatten. Vi kommer att ha en uppfattning om utvärderingen. Därigenom kan vi fatta beslut inför framtiden.

Anf. 4 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Peter Eriksson tyckte att svaret var dåligt. Jag har redovisat de siffror och de slutsatser som man har kommit fram till efter den första utvärderingen och även de signaler som vi naturligtvis hela tiden får, framför allt från länsstyrelserna. Det är då litet märkligt att tro att en regering skulle kunna gå efter andra typer av uppgifter. Vi kan inte gå efter tidningskriverier eller allmänna påståenden. Vi måste ha vårt underlag väl grundat. Jag uppfattar det nog så att det jag har redovisat är sakligt och väl grundat.

I mitt första inlägg redovisade jag vad man kan göra. Fram till dess att utvärderingen skall göras har länsstyrelserna hela tiden möjlighet att begränsa och reglera jakten.

Peter Eriksson säger också att jakten inte är uthållig. Jag vill nämna att det 1994 sköts 30 000 ripor i Sverige. Vi kan jämföra med Norge, där det sköts 160 000 ripor. Jag vet inte om siffran är relevant. Den behöver inte vara det, men det är ändå en jämförelse.

I utvärderingen kommer vi naturligtvis också att se över jägarna och deras utbildning. Det är inte godtagbart att man kommer från utlandet eller från Sverige och inte har någon som helst kunskap om förhållandena här eller om jaktvapen, vilket Peter Eriksson talade om. Det är självfallet inte bra, och vi skall se över det i samband med utvärderingen.

Peter Eriksson talade också om jaktfalkarna. Jag är väl medveten om vad jaktfalken behöver för att kunna överleva. De analyser som har gjorts på det här området visar inte att jaktfalken är hotad i och med det här beslutet om nya upplåtelseformer.

Peter Eriksson tog liksom Michael Hagberg upp konflikterna med samerna. Jag är mycket väl medveten om detta. Jag har själv arbetat i Jämtlands län med precis den här frågan. Jag vet att man genom samråd och diskussioner faktiskt kan komma överens. Jag är kritisk mot den tidigare regeringen i fråga om det sätt på vilket det här beslutet tillkom. Jag delar samernas uppfattning, dvs. att det inte fanns det samråd som jag anser skall finnas innan ett sådant här beslut eventuellt fattas.

Anf. 5 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Jag vill först kommentera Michael Hagbergs inlägg. Som jag ser det är detta en konflikt mellan den svenska staten – rege-

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

ringen och riksdagen – och den samiska ursprungsbefolkningen och de samiska organisationerna. Även lokalbefolkningen i Sveriges inlandskommuner har rättmätiga krav. Andra som tycker att det är vackert i våra fjälldalar och som har intresse av att jaga där tycker jag faktiskt är mindre viktiga i sammanhanget.

Lokalbefolkningen har rättmätiga krav på att få vistas och jaga i marker i sina egna kommuner. Samerna pekar på den hävdvunna rätt som de har haft över markerna. De pekar på rennäringens intressen och har krav på att renarna skall ha någorlunda betesro och på att sarvslakten skall kunna genomföras på ett vettigt sätt osv. Turister och andra, t.ex. Riksdagens jaktklubb, har faktiskt ett sekundärt intresse.

Det är bra att Margareta Winberg till en viss del erkänner att frågan har skötts illa av den svenska regeringen. Jag önskar att man tog till sig det och visade på ett annat sätt att hantera frågan framöver, om man verkligen menar allvar med det här.

Det är också bra att Margareta Winberg nu visar på någon form av öppning när det gäller frågan om att jägarna kanske måste genomgå något prov. Det skulle kunna tyda på att vi kan klara av det här i framtiden på ett bättre sätt. Kanske skall de ha en jaktguide med sig som dokumentation eller på något annat sätt visa att de kan se skillnad på jaktbart vilt och inte jaktbart vilt och att de kan hantera vapen osv.

Margareta Winberg verkar inte riktigt förstå frågan om jaktfalkar och andra rovdjur. Ni har tänkt komma i efterhand. En analys kan senare visa att beståndet av jaktfalkar har halverats, trots att det redan är försvinnande litet i Sverige. Då är man sent ute. Det är effekten av sådana här utvärderingar. Man frågar hur det gick och svarar att patienten dog men säger att man skall bättra sig nästa gång. Det är ingen lyckad lösning. Därför måste man göra analyser och ta fasta på de ekologiska konsekvenserna tidigt, innan det är för sent.

Anf. 6 MICHAEL HAGBERG (s):

Herr talman! Avartsargumenten fortsätter. Jag står inte här och resonerar om vilka möjligheter Riksdagens jaktklubb har. Det är faktiskt många ur lokalbefolkningarna i dessa län som också har fått nya jaktmöjligheter. De ser det som en frihet. Jag tycker nog att vi skall låta hela denna period gå innan vi kan säga hur det kommer att gå. Det är bra med en försöksverksamhet under ett par år. Vi får se vad den får för effekter.

Jag har tagit del av Jägareförbundets material. Där ser jag att man på ett seriöst sätt, tillsammans med sitt studieförbund, har tagit fram studiecirkelmaterial. Det finns en ren folkrörelsetanke i fråga om hur man, i det här fallet, skall kunna utbilda de svenska jägarna och deras hundar och hur hundarna skall bli ren-rena. Jägarkåren skall också se till att man naturligtvis känner till de arter som finns. Det finns ju en obligatorisk jaktutbildning för dem som skall ha nya jaktlicenser.

Jag är också glad över att jordbruksministern belyser vikten av att vi har en ordentlig uppföljning och ett samråd med samebyarna. Det är viktigt. Det gäller även den övriga lokalbefolkning som finns där uppe. Vi måste också se till att de gäster som kommer dit, kanske från Riks-

dagens jaktklubb eller t.o.m. Peter Eriksson, får lära sig ett och annat. Det gäller även utländska gäster. Jag tycker dock att utvärderingen skall avvaktas. Jag har förtroende för jordbruksministern. Jag tror att hon kommer att lyfta fram den här frågan. Det kommer vi från jordbruksutskottet också att göra.

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Anf. 7 GUDRUN LINDVALL (mp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå upp i den här debatten, men efter att ha hört Michael Hagberg tala för särintressena kunde jag inte låta bli.

Det är ganska intressant att se vilket genomslag Jägareförbundet har fått på den jaktpolitik som vi bedriver i Sverige i dag. Att se att ett sådant särintresse och ett sådant förbund har fått genomslagskraft tycker jag är stötande. Det finns många sätt att uppleva fjällen. Frågan är om man med gevär i handen gör det bästa för miljön där uppe.

Det kanske inte vore så illa om man även pratade med andra naturorganisationer, t.ex. Sveriges Ornitologiska Förening, som kraftigt har fördömt den här typen av jakt. Detta är inte den enda fågeljakt i Sverige där man har börjat lätta på restriktionerna. Man har infört en skydds jakt på skarv; det har diskuterats mycket i de kretsar som jag brukar befinna mig i, nämligen ornitologiska kretsar. Man funderar på att införa en vårjakt på ejder.

Riksdagens jaktklubb behöver nog en motvikt: en biologisk klubb för riksdagsmännen. Jag kommer att ta initiativ till att bilda en sådan, med en fågelsektion. Då får även de intressena en chans att göra sig hörda i den här kammaren. Jägareförbundet har tydligen fått sin röst mer än väl hörd.

Det är ingen slump att man i Norge kan skjuta 160 000 ripor och i Sverige 30 000. Det visar att det ekologiska system som finns i fjällen är stort. Anledningen till detta kanske vi inte skall diskutera här, men det visar att ripan i dag finns i ett ekologiskt system som faktiskt behöver värnas. Det behöver bl.a. värnas mot ett ökande jakttryck. Det finns inte lika många ripor i dag som det har funnits tidigare. Det beror bl.a. på överbetningen av ren i fjällvärlden.

Med tanke på dagens läge i fjällvärlden är det helt fel att släppa jakten fri. Jakttrycket brukar i biologiska kretsar bedömas på hur stor del av populationen som det byte som skjuts utgör.

Frågan är om det är jägarnas – de som vill uppleva naturen med ett gevär i handen – intressen som hela tiden skall gå före. Vi andra vill faktiskt uppleva fjällen som ett ekologiskt fungerande system med de arter som skall finnas där i riklig mängd. Kanske skall våra intressen gå före.

Jag är ytterst förvånad över att Jägareförbundet har lyckats få så stort gehör hos många riksdagsmän. Jag skulle önska att det fanns litet vidare vyer och att man inte bara såg till geväret.

Anf. 8 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag vill först korrigera mig på en punkt i ett tidigare inlägg. Jag sade att det handlade om 30 000 ripor i Sverige och

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

160 000 i Norge. Det gäller de norra delarna av respektive land. Det är 30 000 i Norrbotten och 160 000 i Tromsö och Finnmarks fylken. Rätt skall vara rätt.

Peter Eriksson! Min kritik mot handläggningen kvarstår. Men det är historia. Det är ett passerat stadium. Nu har vi att arbeta med den situation som är. Därför har jag redovisat hur vi tänker handlägga detta ärende. Vi kommer att göra den här utvärderingen. Innan dess vill jag inte ta ställning för det ena eller andra. Jag vill se den här utvecklingen.

Peter Eriksson talar om lokalbefolkningens och samernas rätt. Jag vill påpeka att samerna alltid har förstahandsrätt till dessa marker, både för jakt och för fiske. När den rätten är tillgodosedd skall man se till andra gruppers rätt. Lokalbefolkningen är en grupp, men det finns också turister och andra grupper. Samernas rätt skall dock alltid tillgodoses först. Så står det i rennäringslagen från 1971.

Peter Eriksson säger att han gärna hade sett ett annat sätt att hantera frågan. Jag vill gärna vidga frågan litet grand genom att tala om samerna och rennärigen. Jag vill påpeka att det i den budget som regeringen lade fram i går – jag är numera sameminister och har ansvar för Sameetinget och rennärigen – går att utläsa av siffrorna att samerna inte har drabbats av nedskärningar i årets budget. Det är ett sätt för mig att visa att jag tycker att detta är en viktig folkgrupp. Det är också ett sätt för oss att visa att vi, trots den ekonomiska kärvhet vi lever i, vill prioritera och profilera gruppen – med tanke på att FN har inlett ursprungsbe-folkningarnas decennium.

Peter Eriksson tar också upp de övriga jaktfrågorna. Jag har tillsatt en jaktutredning. Häromdagen tillsattes en sekreterare i utredningen. Jaktutredaren Ulla Pettersson kommer att titta på olika delar av dessa frågor, dock inte på frågan om småviltsjakten på renbetesfjället. Däremot kommer hon att titta på t.ex. utbildning. Men just småviltsjakten på renbetesland har vi ej tagit med i utredningen därför att den utvärdering vi har pratat om skall göras.

Gudrun Lindvall tycker att man skall prata med andra organisationer. Det håller jag med om. Det är klart att man inte bara skall lyssna på en eller två organisationer, utan alla som är berörda av frågorna skall få säga sitt. Jag tycker att hennes initiativ till en biologisk förening med en fågelsektion är ett alldeles utmärkt förslag. Jag håller med om att vissa intressen i denna kammare behöver motvikter. Det är alltid bra att få en dialog mellan olika grupper också bland riksdagens ledamöter.

Låt mig slutligen säga något om särintressen. Visst kan man tycka att Riksdagens jaktklubb är ett särintresse. Men detta är också en fråga för lokalbefolkningen. I Norrbotten, men också i stora delar av mitt hemlän Jämtland, är jakt och fiske en stor del av kulturen och traditionen.

Anf. 9 PETER ERIKSSON (mp):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i det sista Margareta Winberg sade, nämligen att jakt är en viktig del av kultur och tradition speciellt i glesbygden i Norrland. Det är också ett vettigt sätt att bedriva friluftsliv, om det sker på ett långsiktigt och uthålligt sätt så att inte arter störs

och hotas och att bytesdjur inte utsätts för onödigt lidande. Men återigen tycker jag att småviltsjakten ovan odlingsgränsen inte är bra. Det handlar inte om en långsiktigt uthållig jakt.

Jag kommer nu in på samefrågorna. Jag tycker att det är positivt att det inte sker några stora nedskärningar i det lilla stödet till samerna. Men Sametinget får inte dela ut partistöd, vilket blir ett enormt problem för de partier som skall verka i Sametinget och på olika sätt framföra olika samegruppers intressen och åsikter. Jag tycker att det är en märklig lösning. Skall de överleva genom att klara sig på studiecirkelverksamhet i framtiden?

Margareta Winberg tycker att samerna har blivit illa behandlade i denna fråga. Men då tycker jag att det krävs ett ändrat sinnelag i framtiden. Hittills har inte så mycket av det visats upp. Men Margareta Winberg och den övriga regeringen har inte haft så mycket tid på sig. Ni får väl komma upp till bevis med att ni menar allvar med att de samiska frågorna är viktiga. Vi måste i Sverige, som i andra länder, ta hänsyn till de ursprungsbefolkningar som finns. Men i den här frågan måste man även ta hänsyn till lokalbefolkningens intressen. Jag tycker att det är viktigt. De har bott där i många generationer – både som samer och som svenskar.

Jag skulle vilja ställa en sista fråga om småviltsjakten i framtiden: Är jordbruksministern beredd att riva upp det nuvarande fria systemet om det visar sig att arter riskerar att utrotas på grund av ett ökat jakttryck i Sverige?

Anf. 10 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Får jag först ta upp frågan om partistöd. På sidan 50 i Jordbruksdepartementets bilaga till budgetpropositionen står det, mot bakgrund av en rapport som Riksrevisionsverket har gjort, att Sametingets medel inte bör användas för partistöd eller andra bidrag till samiska organisationer. För bidrag till samiska organisationer bör även i fortsättningen användas de av Sametinget disponerade medlen bl.a. ur Samefonden. Där går det att hämta pengar.

Så till den sista frågan. Jag vill inte här och nu binda mig för vare sig det ena eller det andra. Jag vill ha en objektiv och förutsättningslös utvärdering. Jag är inte främmande för att genomföra förändringar, om det visar sig att resultatet av utvärderingen på någon eller några punkter strider mot det som jag och regeringen finner är en bra utveckling.

Överläggningen var härmed avslutad.

## **2 § Svar på interpellation 1994/95:36 om förhandlingar i EU om framtida miljöstöd till jordbruket**

Anf. 11 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Gudrun Lindvall har frågat mig om vilka förslag till miljöstöd för jordbruket jordbruksministern förhandlar om i Bryssel, om programmet för ekonomisk bärkraft och programmet för resurshus-

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

***Fel! Okänt  
växelargument.***

hållande konventionellt jordbruk finns med i förhandlingarna samt varför jordbruksministern inte avvaktar utskottsbehandlingen av förslaget innan förhandlingar inleds.

Frågorna ställs mot bakgrund av en felaktig uppfattning om vilka kontakter om miljöersättningsprogrammen som vi haft med EG-kommissionen. Allmänt hållna diskussioner om miljöersättningsprogrammet har hållits. Förslaget har emellertid inte diskuterats i detalj med kommissionen mot bakgrund av att riksdagen tills helt nyligen inte hade beslutat om miljöersättning till jordbruket vid ett EU-medlemskap. Regeringen har nu också i årets budgetproposition lämnat förslag till vilka resurser som bör avsättas för programmet.

Arbetet med att utarbeta ett färdigt förslag har nu återupptagits och bedrivs intensivt för att så snart som möjligt kunna överlämna ett formellt förslag.

Anf. 12 GUDRUN LINDVALL (mp):

Herr talman! Jordbruksministern! Jag kan inte riktigt säga att jag är nöjd med svaret. Jag har inte alls fått svar på mina frågor.

Bakgrunden är att när jordbruksutskottet diskuterade vilka miljöstödsområden som skulle finnas i framtiden hade Vänsterpartiet fortfarande den uppfattning som framförts i deras motion, nämligen att det inte skulle skäras i något av de delfinansierade programmen. Under resans gång ändrades dessa krav. När utskottet så småningom lade fram betänkandet framgick det att just de program som jag har föreslagit, dels ett program för ekonomisk bärkraft som handlar om stöd till vall och bete, dels stöd till resurshållande konventionellt jordbruk, var de program som Socialdemokraterna ville ta bort. Men det finns en skrivning i betänkandet om att de skall få finnas kvar – tyvärr en mycket luddig skrivning.

Min fråga är alltså lika aktuell i dag som den var när den ställdes. Vad kommer att hända med programmet om ekonomisk bärkraft, dvs. stöd till vall och bete? Kommer det att bli ett stöd till resurshushållande konventionellt jordbruk i Sverige?

Just det sista programmet är ett program som EU säger skall finnas i alla medlemsländer. Det är det programmet som skall göra att det blir en utveckling mot ett alltmer hållbart lantbruk, dvs. ett sådant lantbruk som alla i ord är ense om att vi måste ha. Men tyvärr; när det kommer till handling tycks vi i dag ha fått en regering i Sverige som inte alls tänker sätta pengar eller möjligheter bakom de vackra orden.

Det som har kommit fram i propositionen nu är oerhört vagt. Man kan fundera på om det är att förhandla, Margareta Winberg, när man säger till EU att de 2,8 miljarder kronor som Sverige lyckats förhandla sig fram till miljöstödsområde till jordbruket skall minskas till 800 miljoner kronor. Vi säger alltså till EU: Var så god, vi avstår en av de miljarder vi hade tänkt ta tillbaka på medlemsavgiften.

Det här är så mycket olyckligare, eftersom just dessa pengar hade kunnat få i gång den utveckling mot ett ekologiskt hållbart lantbruk som vi så väl behöver i Sverige. Det finns ett enormt intresse hos bönder i dag för att få i gång en sådan utveckling.

Såsom vi ser av föreliggande förslag kommer denna utveckling att omintetgöras med den regering vi har i dag och med den jordbrukspolitik som denna regering tänker förfäktas.

Miljöstödet minskar alltså med ungefär 2 miljarder jämfört med det stöd vi hade kunnat få i EU-bidrag.

Det är sorgligt att erfara att regeringen har så små visioner om vilket jordbruk Sverige skall ha i framtiden, att regeringen har så liten förståelse för att det måste till stöd för att nå ett ekologiskt hållbart lantbruk och att regeringen har så liten vilja till att tillsätta medel för en utveckling.

Jag kan inte säga att jag fått svar på mina frågor. Jag skulle behöva ytterligare svar.

Margareta Winberg säger i det skrivna svaret: "Arbetet med att utarbeta ett färdigt förslag har nu återupptagits och bedrivs intensivt för att så snart som möjligt kunna överlämna ett formellt förslag." Hur kan man då ange en summa i budgetpropositionen, om man ännu inte vet vilka typer av miljöstöd man kommer att få av EU? Vad finns i förhandlingarna? Stämmer det som socialdemokraterna i jordbruksutskottet säger att förhandlingarna kommit långt? Stämmer det att de siffror som finns i budgetpropositionen är de siffror som man förhandlat sig fram till? Finns det någon diskussion om resurshushållande konventionellt jordbruk? Vad händer med miljöstöden till vall och bete? Frågorna kvarstår och jag hoppas på svar.

Anf. 13 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! Det är ett tunt svar som jordbruksministern gett på denna interpellation. Jag vill fråga jordbruksministern: Vad har hänt med förslaget om resurshushållande konventionellt jordbruk? I utskottet sades det i den behandling som skedde innan vi skiljdes åt före årsskiftet att utskottet ville att regeringen skulle återkomma med ett nytt och bättre genomarbetat förslag om resurshushållande konventionellt jordbruk. Uppenbarligen behövs ett sådant underlag och ställningstagande för att regeringen skall kunna bedriva förhandlingar i EU. Det framgår delvis av jordbruksministerns svar att man där inte konkret förhandlar förrän det förekommit en utskottsbehandling av ett visst förslag.

Utskottet har sagt att man ville ha ett konkret förslag när det gäller resurshushållande konventionellt jordbruk. Det borde rimligen, herr talman, ha kommit i samband med budgetpropositionen. Men jag kan inte finna att det förekommit en sådan behandling i det förslag som ligger på bordet. Hur kommer regeringen att förhandla när det gäller denna fråga? Med vilka utgångspunkter kommer regeringen att förhandla? Det finns inget förslag som utskottet behandlat, än mindre denna kammare.

Då är regeringen förhindrad att bedriva konkreta förhandlingar, vilket framgår av jordbruksministerns svar. Min fråga är då: Var finns det genomarbetade förslag om resurshushållande konventionellt jordbruk som utskottet och kammaren efterfrågade innan vi skildes åt före årsskiftet?

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Det uppstår ytterligare en fråga efter det att man tagit del av jordbruksministrernas svar. Utskottet och även kammaren i sitt beslut före årsskiftet efterfrågade en konsekvensanalys av de beslut som då fattades; den skulle återfinnas i regeringens budgetförslag. En sådan konsekvensanalys är ju nödvändig om man skall kunna gå vidare med de korrekta förslagen och de korrekta förhandlingarna i Bryssel.

Herr talman! Jag har faktiskt läst bilagan till budgetpropositionen så noga som det stått i min makt att göra. Men jag har inte kunnat hitta denna konsekvensanalys redovisad. Såvitt jag förstår, innebär det att regeringen har avstått från att följa de beslut som utskott och kammare fattade med anledning av de tidigare regeringsförslagen rörande EU. Allt detta leder till frågan: Hur bedriver regeringen egentligen arbetet i Bryssel? Med vilka utgångspunkter arbetar regeringen?

Från Centerns sida och från andra har det krävts att det skall finnas en parlamentarisk kommitté som följer arbetet i EU, dvs. det svenska agerandet i EU. Det har regeringen, milt uttryckt, hittills ställt sig kall-sinnig till. Man har talat om en arbetsgrupp som skall kunna följa myndigheternas hantering i Sverige av EU-besluten, men det är något helt annat.

Detta är både tråkigt och trist, särskilt med tanke på att nej-sidan, som det tidigare hette i arbetet inför folkomröstningen, så mycket talade om det demokratiska underskottet i EU, vilket rimligen på varje sätt bör motverkas. Är det inte då angeläget med en parlamentarisk kommitté som följer och tydligt kan hjälpa jordbruksministern och regeringen – vilket ju verkar vara nödvändigt – med underlag för de förhandlingar som kommer att föras?

Herr talman! Min konkreta fråga till jordbruksministern blir alltså: Var finns konsekvensanalysen som riksdagen har efterfrågat för att kunna gå vidare i EU-arbetet? Var finns den detaljerade planen för resurshushållande konventionellt jordbruk? Låt mig också tillföra en sista fråga: Hur tänker regeringen förhandla, med vilket underlag, innan riksdagen har tagit ställning till de nu i budgetpropositionen aktuella förslagen? Jordbruksministern har ju deklarerat att man avvaktar utskottsbehandlingen och förslag innan förhandlingar går vidare. Innebär det att förhandlingarna står stilla tills vi i kammaren någon gång under våren tagit ställning till budgetpropositionen?

Anf. 14 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Det här blir en rätt intressant debatt, med en ja-sägare och en nej-sägare i EU-frågan mot jordbruksministern. Jag har då att försvara den situation som Sverige nu befinner sig i, nämligen att vi är medlemmar av unionen med allt vad det innebär med ett mycket anorlunda arbetssätt. Vi kan ha synpunkter på det, men det är inte dagens diskussion. Dagens diskussion handlar i stället om principer. Såsom jag uppfattar det handlar inte diskussionen heller om sakinnehållet i de olika propositionerna och riksdagsbesluten utan om hur regeringen, eller jag, förhandlar.

Men jag förhandlar inte om sådana här saker. Det går inte till så. Det här förhandlas på tjänstemannanivå. Det är en annan ordning. Och

det blir, precis som Lennart Daléus sade, en annan form av demokrati, som vi som tidigare tillhörde nej-sidan kallade för det demokratiska underskottet. Detta är just ett belägg för att demokratin blir på ett annat vis.

Mycket av det som tidigare behandlades i Sveriges riksdag sitter vi ju nu och diskuterar i Bryssel, många gånger inte ens på politisk nivå utan på tjänstemannanivå. Det går till så, att tjänstemännen sonderar samtidigt som debatten pågår i riksdagen. De är sådana sonderingar som gjorts; det är inga beslut som fattats. Det är en felaktig uppfattning.

Detta sker parallellt med behandlingen i utskott och i riksdag. Självfallet kan inga definitiva ställningstaganden göras innan det definitiva ställningstagandet är gjort i Sveriges riksdag. Men hela tiden måste det finnas en beredskap för ett visst beslut. Vi får alltså i första vändan i Bryssel utgå från att regeringens förslag i princip antas.

Det faktum att det måste gå till på detta sätt beror på att processen annars skulle bli så oändligt mycket mer utdragen. Det skulle inte gagna någon.

Lennart Daléus tar också upp frågan om en parlamentarisk kommitté. Jag har inte kommit i beröring med den frågan så mycket. Däremot har vi haft diskussioner om informationsutbytet. Vi har haft diskussioner om hur signalerna från respektive fackutskott, i det här fallet jordbruksutskottet, skall komma till mig och därmed kunna utgöra ett underlag för mitt ställningstagande i Bryssel. Det är ju en ännu utvecklade relation, men jag hoppas att vi skall kunna utveckla den, så att fackutskottet kommer in i diskussionen på ett tidigt stadium.

Jag vill också påminna om att den principiella tanken med den nya organisationen i riksdagen är att EU-nämnden skall vara det organ dit ministern går och diskuterar och informerar om de ställningstaganden som han eller hon tänker göra kommande vecka i ministerrådet. Sedan är det EU-nämndens ledamöters uppgift att föra tillbaka de synpunkterna till respektive fackutskott. Jag förstår om fackutskotten inte är nöjda med det här – det skulle inte jag vara om jag satt i jordbruksutskottet. Därför hoppas jag att vi kan utveckla någon annan form av relation oss emellan.

Anf. 15 GUDRUN LINDVALL (mp):

Herr talman! Det blir många snirkligheter i den här debatten, av olika skäl. Det är inte så att regeringen börjar från scratch när det gäller att fundera på vilken typ av miljöstöd vi skall ha i Sverige. Det har ju gjorts ett förarbete. Det finns ett framtaget, väl förankrat, förslag. Jag som nej-sägare måste säga att det är en av de få saker som jag tycker har varit bra i den förhandling som sköttes av den borgerliga regeringen. Man såg till att utverka mycket pengar till miljöstöd till jordbruket i Sverige. Det är positivt för miljön, för framtiden och för det ekologiska, hållbara lantbruk vi så småningom måste ha.

Därför är frågan fortfarande denna: Finns förslaget om stöd till vall och bete kvar? Det måste väl vara så att regeringen gör upp riktlinjerna för det som tjänstemännen sedan skall förhandla om. Finns det i de

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

riktlinjer som tjänstemännen förhandlar om ett generellt stöd till vall och bete?

Det måste också finnas ett belopp som regeringen önskar att man skall lyckas komma fram till i dessa förhandlingar, även om det är tjänstemännen som förhandlar. Vilket belopp är det i så fall?

Finns det i de direktiv som tjänstemännen har förslag om att få till stånd ett stöd till resurshushållande konventionellt jordbruk, eller finns det inte? Tjänstemännen måste väl ha något med sig från sin regering.

Jag vill alltså veta vilka direktiv beträffande miljöstöden Margareta Winberg som jordbruksminister har lämnat till de tjänstemän som skall förhandla i hennes namn. Jordbruksministern måste väl vara intresserad av vad tjänstemännen förhandlar om i Bryssel.

Jordbruksutskottet har nu sagt att det skall finnas generella stöd till vall och bete, dvs. det som kallas ett ekonomiskt bärkraftigt program. Det står också i betänkandet att vi vill att regeringen skall plocka fram ett program för resurshushållande konventionellt jordbruk. Det finns pengar anslagna i budgetpropositionen, men det finns ingenting som säger vad pengarna skall användas till.

Därför undrar jag: Vilka direktiv beträffande de här två programmen har tjänstemännen fått från jordbruksministern? Finns de med, eller finns de inte med? Det kan inte vara helt omöjligt att svara på den frågan.

Anf. 16 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! Jordbruksministern redovisar besvärligheterna i förhandlingsarbetet i Bryssel, och hon redovisar sin syn på det parlamentariska arbetet med de här frågorna. Jag kan säga att jag inte är bekymrad över riksdagens sätt att hantera frågorna. Som konstitutionsutskottet mycket tydligt markerade i sin behandling av frågan, skall fackutskottet ta aktiv del i riksdagens EU-arbete. Där ligger nog inte bekymret, utan det ligger snarare i det som jag tror att många med mig i jordbruksutskottet uppfattade som en inte omedelbar glädje från jordbruksministerns sida över att ofta och intensivt komma till utskottet och redovisa sin syn på det här arbetet. Vi var många som uppfattade det så att jordbruksministern såg det som besvärligt och tidsödande. Om den attityden har ändrats är jag naturligtvis den förste att välkomna det. Jag kan försäkra att jordbruksutskottet med glädje kommer att ta del av de frågeställningar som blir aktuella i arbetet mellan Sverige och EU.

Frågan om den parlamentariska kommittén, som jordbruksministern säger sig inte ha kommit i beröring med, finns redovisad i det utskotts-  
betänkande som var en följd av jordbruksministerns och regeringens proposition under hösten. Där finns tankegångarna bakom den parlamentariska kommittén redovisade. Majoriteten valde dock sedan att inte gå på den linjen. Jag tycker att det kan vara värt för jordbruksministern att anamma den synen och pröva om det inte skulle kunna vara ett sätt att komma till rätta med diskussionerna om demokratiskt underskott och dålig förankring i Sverige.

Nu säger jordbruksministern att det pågår sonderingar i Bryssel parallellt med utskottshanteringen. Det kanske skulle vara en poäng om

de som agerar i dessa sonderingar också hade en mycket nära kontakt med det arbete som bedrivs i jordbruksutskottet, för att känna den rätta stämningen. Det kräver kanske särskild omsorg.

Jag är ändå litet ledsen, herr talman, över att jag inte har fått besked om var jag skall leta i bilagan till budgetpropositionen för att hitta den av utskottet och riksdagen beställda konsekvensanalysen. Jag har också svårt att hitta preciseringen av det konventionella jordbruket och de åtgärder som också där efterfrågades av kammaren.

Anf. 17 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Gudrun Lindvall talar om snirklighet, och jag kan dela uppfattningen att det här är snirkligt. Det är också just metoden för arbetet som gör att det för mig många gånger är svårt att stå här och redovisa hur långt vi har kommit. Det pågår ju hela tiden en dialog mellan regeringen och kommissionen. Jag kan försäkra att det inte bara gäller den här frågan, utan det gäller de flesta frågor om jordbruket. Denna dialog kan vara ganska utdragen innan man kommer fram till ett resultat. Eftersom riksdagen ännu inte har fattat beslut om pengar och annat har vi självfallet inte kommit fram till något resultat på det här området.

Vad förhandlar vi om? Ja, vi förhandlar självklart om det principförslag till tre miljöprogram som vi lade fram i höstas samt om de synpunkter som riksdagen hade. Jag har själv suttit i riksdagen, så jag vet att det är riksdagen som bestämmer, inte regeringen. Riksdagen har alltid sista ordet; man skall visa den respekten för demokratin. Vi sitter inte där nere och förhandlar om pengar, utan vi diskuterar principerna. Frågan om pengarna är inte klar, utan den skall behandlas här i riksdagen. Först därefter kan vi ta upp den frågan i Bryssel.

Lennart Daléus uppfattade det så att jag inte var villig att komma till utskottet. Han kanske inte har förstått medlemskapets betydelse för jordbruket och därmed Jordbruksdepartementet och jordbruksministern. Jag tror nämligen att jordbruket och fisket är det område som påverkas mest av medlemskapet. Därmed påverkas också tjänstemännens och politikernas tid. Det var det jag gav uttryck för när vi pratade om detta senast. Min primära uppgift måste alltså vara att i EU-nämnden redovisa och lyssna, och sedan skall vi försöka utveckla en relation med utskottet. Jag har den tanken att vi inte kan arbeta dubbelt. Man kan inte först gå till utskottet och tala om vad man tänker säga nästa vecka, och sedan gå till EU-nämnden och tala om samma sak. Det är inte en sådan dialog jag önskar mellan departementet och utskottet, utan det är en mera djupgående dialog, som framför allt sker mycket tidigare.

Detta betyder, som Lennart Daléus var inne på, att när man tycker att man har kommit någonstans, när man har kommit fram till något slags delmål, går man till utskottet och berättar detta och får synpunkter på förhandlingsläget. Det är så vi måste arbeta.

Det finns inte tid för ministern att dubbelarbeta, och det beklagar jag. Men det är oerhört betungande rent tidsmässigt för en jordbruksminister att vara närvarande i EU samt inte minst förbereda både i

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

departementet, med de tjänstemän som förbereder mina möten i Bryssel, och i EU-nämnden. Därav min i Lennart Daléus tycke något motvilliga inställning till detta.

Konsekvensanalysen pågår. Vi har inte hunnit med den, därför att beslutet i riksdagen kom så sent förra året.

Anf. 18 GUDRUN LINDVALL (mp):

Herr talman! Jag sitter som ersättare i EU-delegationen, numera EU-nämnden. Visst är det mycket handlingar. Men det skulle finnas en möjlighet att hålla oss i jordbruksutskottet mera informerade genom att skicka samma handlingar till oss som går till EU-nämnden beträffande jordbruket. Jordbruksutskottet har möte på torsdagar. Om vi då till jordbruksutskottet kunde få de handlingar som EU-nämnden får att behandla på fredagen, skulle vi i alla fall vara informerade. Det behöver inte nödvändigtvis betyda att jordbruksministern måste diskutera med oss. Hon kanske kunde skicka en tjänsteman någon gång. Men vi kunde i alla fall få information om vad som sker. Vi kan faktiskt ta till oss information textmässigt. Den informationen har jag saknat i jordbruksutskottet.

Jag har förstått att ni har diskuterat med andra ledamöter i jordbruksutskottet och visat dem handlingar som jag har fått via EU-delegationen. Det hade räckt att få de handlingarna. Då hade man i alla fall varit informerad. Jag tror att det skulle finnas möjligheter att öppna ett samarbete här. Jag kan förstå att det kan vara besvärande för jordbruksministern att vara fysiskt närvarande alla gånger. Det är inte ens möjligt.

När jag hör jordbruksministern blir jag ännu mer förvånad över att just programmen för stöd till vall och bete och resurshushållande konventionellt jordbruk inte nämns i budgetpropositionen. Det är ju riksdagen som bestämmer. Riksdagen har ställt sig bakom ett betänkande där det står att det skall finnas ett generellt stöd till vall och bete och att regeringen skall återkomma med ett program för resurshushållande konventionellt lantbruk. Det vore lämpligt att det stod i budgetpropositionen, eftersom den skall vara ett underlag för den förhandling som jordbruksministern och tjänstemännen sedan skall göra när det gäller miljöstöden till jordbruket i Sverige.

De program som riksdagen har sagt skall finnas borde finnas i budgetpropositionen. Det gör de inte. Jag vet inte riktigt hur man skall tolka det. Skall man tolka det som att regeringen avser att återkomma något annat år med ett program för resurshushållande konventionellt lantbruk, fast det står i betänkandet att det skall komma nu? Eller finns det invävt på något sätt, så att man inte ser det? En större öppenhet beträffande miljöprogrammen hade varit på sin plats, eftersom detta skall vara vägledande för regeringen.

Det generella arealstödet till vall och bete finns nämnt. Men det finns inte några belopp angivna. I en mening står det att det skall vara generellt. I en annan står det att det inte skall vara generellt. Det finns en luddighet i detta som man från Vänsterpartiet, som var med om denna uppgörelse, måste känna sig mycket frustrerad inför. Vi från

jordbruksutskottet fick klart för oss att den skulle skingras i och med budgetpropositionen. Den har inte alls skingrats. Tyvärr har inte ens denna debatt skingrat den luddigheten. Vi får säkert återkomma många gånger i jordbruksfrågor framöver.

Anf. 19 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! I anslutning till det jordbruksministern sade i sitt senaste inlägg vill jag återvända till interpellationssvaret. Jordbruksministern konstaterar där att man inte har diskuterat frågorna om miljöersättningsprogram i detalj med kommissionen, därför att riksdagen inte har fattat beslut. Det återkom också i jordbruksministerns senaste inlägg. Det kanske bör sägas att det faktum att riksdagen inte har fattat beslut i dessa frågor beror på att riksdagen inte har fått något förslag från regeringen. Om regeringen hade varit litet framsynt och omtänksam i fråga om sin jordbruksministers arbetsbörda i Bryssel, hade man kanske litet tidigare kommit till riksdagen med preciseringar som riksdagen hade kunnat ta ställning till. Därmed hade man kunnat underlätta för jordbruksministerns agerande i Bryssel.

Jag har all respekt och full förståelse för den redovisning som jordbruksministern ger av den omfattande arbetsbörda och de tidskrävande insatser som fordras av en jordbruksminister i EU. Det är en förklaring till den attityd som jag tror att många uppfattade från jordbruksministerns sida tidigare när det gällde beredvilligheten att komma till utskottet. Nu får vi uppenbarligen i större utsträckning ta del av de berörda tjänstemännens ambitioner att inhämta synpunkter från jordbruksutskottet. Det skall naturligtvis låta sig göras. Men med tanke på den redovisning som jordbruksministern har gett av gången måste det ske förhållandevis kontinuerligt, om tjänstemännen skall kunna känna stämningen i utskottet och ha det som utgångspunkt för sina sonderingar, om det nu är på det sättet arbetet skall bedrivas. Detta förvånade mig något.

Vi får ta till oss den avslutande informationen i jordbruksministerns senaste inlägg, att det som utskottet och kammaren tidigare begärde av regeringen, nämligen en konsekvensanalys av de beslut som fattades förra året, inte finns med på det sätt riksdagen har begärt, därför att man inte har hunnit med det arbetet. Det är i alla fall ett svar – ett tydligt svar.

Anf. 20 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara påminna om att beslutet fattades någon av de sista dagarna före jul här i riksdagen. Vi har haft jul och en del har varit lediga under julen. Därmed har det varit omöjligt att i någon större utsträckning uppfylla de krav i detta avseende i budgetpropositionen som Gudrun Lindvall och Lennart Daléus tar upp. Man kan bara räkna dagar för att inse om det skulle bli något värde i den analysen.

Det är sällan som kontakten med utskottet från en ministers sida har varit så ingående som nu. Jag har nämligen en sakkunnig som sitter i utskottet, Kaj Larsson. Visserligen är han sakkunnig på fiskeområdet,

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

men det hindrar inte att han förmedlar alla de stämningar och diskussioner som förekommer i utskottet.

Jag har också en upplysning till Gudrun Lindvall. Det är fysiskt omöjligt för utskottet att på tisdagen eller ens onsdagen få dessa papper. Jag är osäker på om det är möjligt med tanke på sekretessen. Det lämnar jag därhän. Själv får jag inte dessa papper förrän på torsdagen. De är inte färdiga i Bryssel förrän på torsdagen. På torsdag eftermiddag har jag en genomgång inför mitt besök hos EU-nämnden på fredagen. Så tajt är alltså programmet.

Överläggningen var härmed avslutad.

### **3 § Svar på interpellation 1994/95:34 om kvinnorna och de biståndspolitiska målen**

Anf. 21 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Maj-Lis Lööv har frågat mig om regeringen avser att föreslå en ökning av de biståndspolitiska målen så att kvinnornas roll i utvecklingsprocessen särskilt uppmärksammas.

Herr talman! Maj-Lis Lööv tar upp en nyckelfråga för regeringen – jämställdheten. I regeringsförklaringen framhöll vi vikten av jämställdhet ur både ett svenskt och ett internationellt perspektiv. Inom mitt ansvarsområde ligger tyngdpunkten på att stärka kvinnorna i det internationella utvecklingssamarbetet. Det är också detta interpellationen handlar om.

För att kraftfullt kunna bekämpa fattigdomens spridning och djup måste vi utgå från både kvinnors och mäns livssituation. Därför ingår jämställdhetsfrågan som en röd tråd i biståndsmålen.

Jämställdhet är en förutsättning för demokrati och mänskliga rättigheter. Vägen till demokrati måste därför gå via kvinnans frigörelse. Kvinnor och män har lika rätt att vara med och formulera förutsättningarna för sin egen framtid. FN:s världskonferens om de mänskliga rättigheterna år 1993 lyfte fram vikten av att kvinnan är fullt delaktig i utvecklingsprocessen. Konferensen betonade att såväl regeringar som FN måste se till att kvinnor åtnjuter alla former av mänskliga rättigheter. Diskriminering av kvinnan är såväl en kränkning av hennes rättigheter som ett av de stora hindren för varaktig utveckling i u-länderna.

Rättvis- och fördelningskäl talar för att kvinnor och män skall ha samma möjligheter att tillgodogöra sig biståndets positiva effekter och få del av de sociala, ekonomiska och politiska resurserna i samhället.

Målet om ökad tillväxt talar för att bättre använda kvinnors potential i utvecklingssamarbetet. Kvinnan har ofta huvudansvaret för viktiga produktionsområden såsom jordbruket. Kvinnans betydelse för en miljömässigt hållbar utveckling betonades starkt vid FN:s konferens för miljö och utveckling år 1992.

Strukturella, kulturella och religiösa faktorer hindrar kvinnor i många länder från att bidra till den produktionsökning som är nödvändig för ekonomisk tillväxt. Det finns stora hinder, ibland förbud, för

kvinnor att äga mark och att teckna krediter. Det kan också ta sig uttryck i att kvinnan får ta på sig hela ansvaret för tillsyn av barn och åldringar. Bättre kunskap i biståndet om dessa hinder och om kvinnors och mäns sociala och ekonomiska roller bör leda till en effektivare resursallokering och förbättrade förutsättningar för ekonomisk tillväxt. Världsbanken har under senare år uppmärksammat samspelet mellan insatser inom hälso- och utbildningsområdet samt infrastrukturinvesteringar och strukturella förändringar. Det krävs investeringar i både människor och maskiner. En av de viktigaste åtgärderna är att satsa på flickors och unga kvinnors utbildning.

Arbetet med att integrera kvinnoperspektivet, eller rättare sagt både kvinnors och mäns perspektiv, i det internationella utvecklingssamarbetet pågår med stor intensitet. Genom att utgå inte bara från kvinnor utan också från män stärker vi kvinnors möjligheter att ta del av och bidra till en hållbar utveckling i samhället. Jag vill också poängtera vikten av att männen omprövar sina roller, attityder och beteenden. Männen måste inse att också de tjänar på att samhället blir mer jämställt.

Sverige är ett av de länder som kommit längst i arbetet med att låta ett könsrelaterat perspektiv genomsyra hela utvecklingssamarbetet från hälso-, utbildnings-, jordbruks- och infrastrukturstöd till demokratistöd och strukturanpassning. Detta gäller för både vårt bilaterala och vårt multilaterala samarbete. I vissa situationer kommer det därutöver fortfarande att vara nödvändigt att göra särskilda kvinnoinsatser. Jag vill betona att arbetet med att integrera jämställdhet i utvecklingssamarbetet är en pågående process som står i relation till förändringar i omvärlden.

Med syfte att förstärka och ge ökad tyngd åt denna viktiga fråga har regeringen i årets budgetproposition föreslagit att vi tillsammans med riksdagspartierna skall se över de biståndspolitiska målformuleringarna ur ett jämställdhetsperspektiv. Jag kommer inom kort att tillsätta en utredning som får till uppgift att analysera hur jämställdhetsaspekterna ytterligare kan lyftas fram i våra målformuleringar. Uppgiften blir att utreda om vi bör upprätta ett sjätte biståndsmål eller om en förändrad formulering av de nuvarande fem målen är att föredra. En särskild parlamentarisk referensgrupp skall också tillsättas. Svaret, herr talman, på Maj-Lis Lööws fråga är därför ja.

Då Maj-Lis Lööw, som framställt interpellationen, anmält att hon var förhindrad att närvara vid sammanträdet, medgav förste vice talmannen att Kristina Svensson i stället fick delta i överläggningen.

Anf. 22 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill å Maj-Lis Lööws vägnar tacka Pierre Schori för ett mycket positivt svar.

Den socialdemokratiska regeringen har placerat jämställdheten högt på den politiska dagordningen. Det måste naturligtvis genomsyra alla politikområden, så även biståndspolitiken. Jag tycker att det här svaret

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

ger en god analys av varför ett jämställdhetsperspektiv måste löpa som en röd tråd i allt biståndsarbete.

Det handlar om att förbättra kvinnors liv. Det handlar om att göra kvinnor delaktiga i biståndet. Det handlar om att kvinnor får sin rättmätiga del av biståndet. Det går inte att inta en könsneutral hållning i biståndsarbete. Kön har betydelse och får konsekvenser. I dag talar man därför om nödvändigheten av ett genderperspektiv i biståndet. En sådan hållning är naturligtvis viktig för kvinnorna själva. Men den är också en förutsättning för en hållbar utveckling, dvs. en utveckling som gynnar och gagnar alla i samhället – män, kvinnor och barn.

Jag avser inte att i den här debatten konkretisera hur kvinnor i världens fattiga länder lever, för det har gjorts många gånger tidigare här i kammaren.

Låt mig bara konstatera att majoriteten av världens fattiga är kvinnor och kvinnor med barn. Kvinnorna är de som arbetar mest. De äter sämst, och de har sämre hälsa. De äger minst och tjänar sämst. De flesta analfabeterna är kvinnor, och kvinnorna är den grupp som ökar samtidigt som analfabetismen totalt sett minskar. Dessa förhållanden drabbar inte bara kvinnorna utan också barnen.

Insikten om att bistånd måste nå kvinnor för att leda till utveckling har varit känd länge. Men denna insikt har hanterats på olika sätt. Först satsade man på kvinnoprojekt – program som var exklusivt riktade till kvinnor. De här insatserna var framgångsrika så till vida att de ledde till förändring på mikroplanet. Men det stannade där.

Nästa steg var att lägga in en kvinnokomponent i alla projekt. Det var naturligtvis ett steg framåt. Nu är man framme vid tredje generationens tänkande. Nu handlar det om ett integrerat genderperspektiv. Man ser kvinnor som aktörer i biståndsprocessen och som delaktiga i planering och genomförande. Kvinnor är starka, även om de är fattiga. Kvinnor kan förändra sina liv och sina familjers liv, och kvinnorna kan tillsammans med männen förändra ett samhälle så att bistånd leder till en hållbar utveckling. Här i Sverige har den här synen på ett integrerat jämställdhetsperspektiv i biståndet vuxit fram framför allt som ett resultat av det arbete som genomförts inom SIDA.

Maj-Lis Lööv nämner i sin interpellation den betydelse som KIB, Kvinnorådet för internationellt bistånd, haft. Andra exempel är särskilda handläggare för kvinnobistånd och utbildningsprogram för all biståndspersonal. Stegvis har insikten om kvinnofrågornas betydelse införlivats i en helhetssyn på bistånd och utveckling. Just nu genomför man en utvärdering av kvinnobiståndet. Vi kommer alltså att få svar på frågan om det är så att Sverige har varit ledande inom det här området.

Vi har naturligtvis inte arbetat i ett vakuum. De stora FN-konferenserna har varit av vital betydelse för att bredda debatten och öka kunskapen. Världsbanken är en mäktig aktör inom biståndet, och där har man ändrat färdriktning och kursriktning. Man erkänner fattigdomen som det stora hindret för utveckling, och man erkänner kvinnornas betydelse för att förändra detta.

Närmast framför oss har vi det sociala toppmötet i Köpenhamn i mars och, naturligtvis, Kvinnokonferensen i Beijing i september. För-

beredelsemöten, dokument, strategier och plattformar kan tyckas vara långt från fattiga kvinnors verklighet. Det finns naturligtvis en risk att alla mångordiga deklamationer inte blir något annat än just mångordiga deklamationer. Därför är uppföljning det viktiga när det gäller resultatet av alla dessa konferenser. Man kan fråga sig vad det blev av de framåt-syftande strategier som togs fram i Nairobi t.ex.

Sverige har haft en stark och tydlig röst i den internationella biståndsdebatten. Vi har varit trovärdiga, för vi har inga egenintressen. Vi har därför också ett ansvar att gå vidare. Det känns konsekvent att, med den insikt som vi i dag har om kvinnornas stora betydelse för att nå en hållbar utveckling, komplettera de biståndspolitiska målen.

Jag tycker att det är en särskild poäng att vi tar ett sådant initiativ inför Beijingkonferensen. Jag välkomnar därför biståndsministrarnas förslag om att tillsätta en särskild utredare för att genomlysna de biståndspolitiska målen.

Jag vill också passa på att fråga Pierre Schori hur frågorna om kvinnors roll i utvecklingsprocessen lyfts fram och förbereds från svensk sida när det gäller de två närmaste konferenserna, det sociala toppmötet i Köpenhamn och Kvinnokonferensen i Beijing.

Anf. 23 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! I ministrarnas svar finns det många tankvärda meningar. Jag skulle vilja citera den mening som inleder sista stycket på s. 2 och som jag tycker är en nyckelmening:

”Strukturella, kulturella och religiösa faktorer hindrar kvinnor i många länder från att bidra till den produktionsökning som är nödvändig för ekonomisk tillväxt.”

Kunskapen om detta är – precis som Kristina Svensson här sade – stor i dag, åtminstone bland människor som arbetar intensivt med bistånd och som har praktisk erfarenhet från arbete ute på fältet.

Alla kvinnor måste få makt, vinna respekt för sina rättmätiga krav och bestämma över sin egen framtid. I dag hindras kvinnor från att bidra till den sociala och ekonomiska utvecklingen, eftersom de förnekas tillgång till utbildning och hälsovård. Kvinnor förnekas också möjligheten att aktivt ta del av det politiska beslutsfattandet och inflytandet över såväl offentlig som enskild sektor.

Kvinnors inflytande över utvecklingen i tredje världen måste ägnas allt större uppmärksamhet i biståndet. Därom är vi alla överens – det vill jag påstå. Jag har tittat litet grand på vad utrikesutskottet har sagt under årens lopp och funnit att det finns många bra skrivningar i utrikesutskottet – sida upp och sida ner. Jag skall inte trötta med citat. Men några rader från ett betänkande från 1992/93 vill jag återge: Det råder allmän enighet om att insatser för att på olika områden förbättra kvinnornas levnadsvillkor och stärka deras ställning är en viktig del av det svenska biståndet.

I utskottet har vi många gånger diskuterat just den här aspekten.

Utbildningen är en väsentlig del här. Jag har personligen haft förmånen att vara med i den nationalkommitté som 1990 arbetade med det s.k. läskunnighetsåret och var med när det gällde Jomtiendeklarationen.

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

I min bokhylla har jag plockat fram de vackra deklARATIONER som Kristina Svensson också talade om. Sida upp och sida ner talas det om hur viktig kvinnors utbildning är.

Vidare har jag tagit fram Unescos skrift från 1991. Där finns ett citat av Julius Nyerere: Utbildas en man, så utbildas en individ. Utbildas en kvinna, så utbildas en hel familj.

Thomas Hammarberg säger: Flickor drabbas på många håll av dubbel diskriminering. De är barn och de tillhör den kvinnliga världen.

Jomtiendeklarationen är mycket tydlig på denna punkt. Bl.a. skrivs det så här: Det mest angelägna är att säkerställa tillgången till utbildning för flickor och kvinnor, förbättra dess kvalitet och avlägsna varje hinder mot deras aktiva deltagande. Allt stereotypiskt könstänkande måste avlägsnas.

Så här skulle jag kunna fortsätta. Kunskapen finns alltså. Det är handling som fordras.

Nu när jag står här tänker jag på en situation som jag upplevde på 60-talet i en byskola i Södra Afrika. Jag hade stämt träff med Skolestyrelsen för att förbättra situationen på skolan. När jag kom dit blev jag mycket förvånad, därför att jag bara såg kvinnor och barn på skolgården. Det var inte den kultur man var van vid att möta när en träff med en hövding hade bestämts. Kvinnorna och barnen fanns alltså utanför skolan. När jag sedan skulle tala business skulle det ske inne i skolan. Där fanns det bara män. Det är nu 30 år sedan, men det här gäller även i dag. Mannen beslutar – kvinnan utför. Tänk er motsatsen: Kvinnan beslutar – mannen utför. Det är heller ingen bra lösning. Det skall naturligtvis vara både-och, ett samarbete.

Nu går jag över till frågan om ett sjätte biståndsmål. Jag vet inte om ministern har bestämt sig, men jag fick en uppfattning i den riktningen. Frågan gäller om regeringen avser att föreslå en utökning av de biståndspolitiska målen, så att kvinnornas roll i utvecklingsprocessen särskilt uppmärksammas. Ministern säger i dag att svaret på frågan är ja. Texten antyder någonting annat, att det skall föras ett resonemang och sedan skall vi se var vi hamnar. Men det är ju möjligt att ministern redan har bestämt sig för ett sjätte biståndsmål. Det kunde vara intressant att få höra.

Sedan vill jag ta upp en fråga till, eftersom jag uppfattade att det var en liten variation mellan texten och vad ministern sade. Texten lyder: ”Jag kommer inom kort att tillsätta en särskild utredare.” Men ministern talade nu här om en utredning. Det är en viss differens här. Jag skulle därför vilja ha ett klarläggande.

Anf. 24 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Få frågor tilldrar sig så stort intresse bland allmänheten som just biståndsfrågorna. Nu är ju inte detta en allmän biståndsdebatt, utan debatten inriktar sig särskilt på frågan om kvinnornas roll i utvecklingsarbetet.

Men med tanke på gårdagens ekonomiska debatt vill jag inledningsvis säga att jag tycker att det är ganska självklart att vissa nedskärningar måste ske även inom biståndspolitiken, eftersom vi faktiskt i

vårt land lånar till vår konsumtion. Men jag tror att med effektivisering, rationalisering och ökad kontroll kan säkerligen mycket goda resultat uppnås även framgent också till lägre kostnader.

Personligen tror jag att en ökande del av biståndet lämpligen borde kunna kanaliseras ut till ideella organisationer. Jag skulle gärna vilja höra biståndsministerns syn på detta.

Det är glädjande att representanter från flera partier har visat att detta är en intressant och viktig fråga. Jag tror att också biståndsministern ser det så när vi deltar så pass livligt i debatten som vi gör här. Jag tycker också att det svar som vi har fått är positivt.

När det gäller kvinnornas roll i utvecklingsprocessen kan jag konstatera att såväl tidigare som nuvarande regering i budgetpropositionerna talat vackert, vilket K-G Biörsmark också var inne på, om behovet av att stärka kvinnans ställning och hennes möjligheter att åtnjuta mänskliga rättigheter i samma utsträckning som männen.

I årets budgetpropositionen sägs det att kvinnans viktiga roll i utvecklingsprocessen gör det angeläget att utvecklingsinsatser utformas med särskild hänsyn till behovet att främja kvinnors ställning. Interpellationssvaret har samma positiva framtoning.

Eftersom jag inte dagligen sysslar med dessa frågor har jag läst litet bakåt i tiden och försökt att se framåt. Efter att nu ha fått facit är det litet beklämmande att konstatera att – trots vissa fina insatser som har gjorts tidigare, vilka särskilt har riktats till kvinnor – SIDA först 1985 tog fram ett särskilt handlingsprogram för ett kvinnoinriktat bistånd. I skriften Väga lika tungt, som kom så sent som 1990, sägs det: Låt oss från börja säga som det är; det svenska biståndet till tredje världen har i huvudsak nått män. Kvinnorna har gynnats i betydligt mindre utsträckning. Det har inte varit avsikten precis. Men, som man brukar säga, det bara blev så.

Det finns också tyvärr exempel på att de goda intentioner man haft varit helt missriktade. Vissa projekt har t.o.m. försämrat kvinnornas situation avsevärt, fast detta naturligtvis inte var meningen. Trädplanteringsprojekt har t.ex. helt kommit att åvila kvinnorna, trots att de egentligen inte haft tid med dessa. Storskalighet inom jordbruket har gjort kvinnornas arbete tyngre. Eftersom den tidigare självägda jorden arrenderats ut har kvinnorna förlorat den inkomst som de tidigare haft av sina odlingar och därmed blivit ännu mer beroende av männen. Därför är det mycket välkommet att ett ordentligt omtänkande sker i dessa frågor.

Jag delar helt synpunkten att det skall vara ett integrerat arbete – man måste arbeta för både kvinnor och män för att uppnå ett positivt samarbete. Men att föra fram just kvinnornas roll i utvecklingsprocessen är ju inte enbart en kvinnofråga, utan en fråga för hela samhället. Som Kristina Svensson var inne på är det kvinnorna som har stor del av både det produktiva och det reproduktiva arbetet. Någon har sagt: ”Kvinnor utgör halva mänskligheten, förfogar över en tiondel av världens inkomster, äger mindre än en hundradel av världens rikedomar samt svarar för två tredjedelar av alla arbetstimmar i världen. – Kvinna i u-land är den fattigaste bland fattiga.”

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Varje förbättring av kvinnans villkor får stor social och samhällsekonomisk betydelse. Jag vill särskilt lyfta fram en fråga, nämligen utbildningens roll i ett kvinnoinriktat bistånd. När kvinnor får utbildning och hälso- och sjukvård får även barnen det bättre – ja, t.o.m. hela familjen får det bättre. Ökad utbildning för kvinnorna blir alltså en hjälp till hela befolkningen.

Det finns ett fastställt samband t.ex. mellan kvinnors ökade utbildning och befolkningstillväxten. Bättre utbildade kvinnor föder färre barn – en nog så viktig fråga i vår överbefolkade värld.

Det sägs i budgetpropositionen och framgår även av interpellationssvaret att utbildningsfrågorna tillmäts stor betydelse och sätts i fokus. Jag skulle vilja att biståndsministern utvecklade detta litet närmare. Jag vill också ställa frågan: Kommer utredningen, som jag välkomnar, att vara en parlamentarisk utredning eller enbart en särskild utredare med en referensgrupp? Det vore intressant att få svar på den frågan.

Anf. 25 HELENA NILSSON (c):

Herr talman! Jag har tillhört SIDA:s kvinnoråd i tio år. Det har tillkommit genom ett initiativ från Maj-Lis Lööv i en motion till denna riksdag. Kvinnorådet är ett rådgivande organ med representanter från de svenska kvinnoorganisationerna, sammanlagt elva representanter i dag, som är nationellt täckande och med lång erfarenhet av biståndsarbete.

Kvinnorådet har bl.a. tagit fram SIDA:s handlingsprogram för kvinnoinriktat bistånd från 1985 som Gullan Lindblad refererade till. Men vi har i kvinnorådet också följt SIDA:s eget arbete med att planera och genomföra biståndsprojekt utifrån ett könsrelaterat perspektiv, Gender Awareness, som det heter på engelska. Det har bl.a. inneburit att hundratals medarbetare och konsulter inom biståndsområdet har genomgått en särskild utbildning, eftersom arbetssättet är mycket operationellt. Alla biståndsprojekt skall analyseras utifrån hur de kommer att påverka mäns och kvinnors situation och roll i samhället. Som det står i interpellationssvaret har detta arbete också blivit vägledande även för andra biståndsmyndigheter, både nationellt och internationellt.

Jag vill gärna erkänna att detta arbetssätt inte på något sätt var självklart för oss som jobbar inom kvinnoförbund och kvinnoprojekt i tredje världen. Vi är mycket misstänksamma och det finns viss skepsis och ifrågasättande. Men som Kristina Svensson påpekade blev kvinnoprojekt lätt någonting som man hade vid sidan om eller något som man särskilt uppmärksammade. Egentligen var ju ambitionen från oss alla att det bilaterala biståndet skulle genomsyras av att detta skulle komma både män och kvinnor till del. Detta skulle också vara en medveten policy. När vi har följt detta arbete har vi funnit att det finns mycket uppmuntrande rapporter och utvärderingar.

Den frågeställning som vi har diskuterat i kvinnorådet och som jag tycker är viktig att föra fram också här är: Kan kvinnors roll i demokratiprocessen, representation i politiska församlingar och deltagande i samhällsutvecklingen i stort garanteras av det könsrelaterade perspektivet i biståndsarbetet, eller behövs det andra, tydliga mål?

De svenska kvinnoorganisationer som ingår i SIDA:s kvinnoråd är politiska, religiösa, fackliga och ideella organisationer, vilka länge har arbetat, oftast i det tysta, med kontakter och projekt med kvinnoorganisationer i tredje världen för att just stärka kvinnornas roll i beslutande församlingar och för att de skall delta i samhällsutvecklingen.

Jag välkomnar det förslag som statsrådet Schori har presenterat i interpellationssvaret och i budgetpropositionen om att tillsätta en utredning – vi får väl klarhet sedan om det är utredare eller utredning som skall tillsättas. Men jag tycker inte, till skillnad från K-G Biörsmark, att biståndministern har bundit sig för en slutsats. Det är just denna öppenhet som jag tycker är så viktig mot bakgrund av vad jag har sagt utifrån våra erfarenheter i SIDA:s kvinnoråd.

Jag har kunnat följa utvecklingen av detta arbetssätt när det gäller det bilaterala biståndet. I interpellationssvaret står det också att man från svensk sida jobbar med det multilaterala biståndet. Om detta arbetssätt skall ingå i biståndsmålen är det viktigt att veta om det finns bra exempel på hur det multilaterala biståndet har förändrats genom denna policy och hur detta sätt att arbeta mottagits av de multilaterala organen och av andra länder.

Anf. 26 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Jag tycker att man har anledning att i grunden se relativt positivt på de effekter som biståndet har gett ute i världen. Vi kan se att under bara en generation, 20–30 år, har en rad länder nu gått från absolut fattigdom till relativt välstånd. Det gäller naturligtvis framför allt länderna i Stilla Havs-Asien. Men man börjar också se en liknande utveckling i länder i t.ex. Latinamerika.

I det arbetet har det varit väldigt viktigt att vi så kraftfullt har arbetat för att skapa förutsättningar för marknadsekonomi, för demokrati, för mänskliga rättigheter och för genderperspektivet. Det är ett arbete som måste fortsätta i dessa länder under en lång period för att man skall kunna befästa demokrati, jämställdhet och liknande.

Det som ministern sade när det gäller kvinnornas roll i jordbruket är väsentligt att ta fasta på. Jag vill också understryka att småföretagsamheten är en väldigt viktig aspekt. Många småföretagare och många potentiella småföretagare är just kvinnor. Särskilt med tanke på befolkningsökningen i u-länderna måste många av sysselsättningstillfällena skapas inom småföretagsamheten. Där räcker inte jordbruket till.

I det sammanhanget är det också angeläget att understryka att en ökad frihandel – alltså att vi öppnar våra marknader – för produkter från u-länderna är en viktig aspekt.

I alla de länder som har utvecklats från fattigdom till relativ rikedom har det varit oerhört väsentligt med en god utbildning för hela befolkningen. Inte minst kvinnorna har fått möjlighet till utbildning på ett sätt som inte tidigare har skett, vilket har haft mycket stor betydelse.

Men tanke på befolkningsutvecklingen spelar insatserna när det gäller grundläggande hälsa och sjukvård och rätten till reproduktiv hälsa en viktig roll.

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Sammanfattningsvis: Skall man varaktigt och uthålligt skapa tillväxt och avveckla fattigdom måste insatser göras så att hela befolkningen i de aktuella länderna omfattas. Då är – som Kristina Svensson sade – kvinnornas deltagande även i planeringen oerhört viktigt.

Jag tycker att vi har fått ett positivt svar. Vi ser med betydande optimism på utvecklingen framöver.

Anf. 27 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Det är glädjande att riksdagsledamöterna flockas kring talarstolen i denna fråga och att de kommer från olika partier. Det visar på en bredd och ett engagemang i riksdagen som bådar gott inför framtiden.

Det har ställts flera frågor här. Jag skall försöka att besvara dem i ordning.

Till Kristina Svensson vill jag angående planeringen inför Pekingkonferensen säga att det redan den 30 januari kommer att äga rum ett tvådagarsseminarium med internationella experter. Man skall då utbyta synpunkter och försöka att lägga upp en strategi inför Pekingkonferensen. Syftet är att identifiera de globala utvecklingsfrågorna och diskutera hur man skall bemöta dem ur kvinno- respektive mansperspektivet. Slutsatserna från detta seminarium blir ett viktigt bidrag till vårt förberedelsearbete inför kvinnokonferensen i Peking.

Det finns också en rad andra åtgärder som har vidtagits. Vi har redan antagit en nationell handlingsplan – det var under den förra regeringen, i juni 1994. Det har dessutom hållits ett antal regionala förmöten. Vi har haft överläggningar med olika enskilda organisationer – det finns ett särskilt NGO-forum för detta. Sedan har vi naturligtvis den nationella kommittén, som tillsattes i oktober 1993 med jämställdhetsministern som ordförande. Där pågår också ett arbete.

Sammantaget har Sverige givit ett sammanlagt bidrag på nästan 40 miljoner kronor till olika organisationer för insatser inför konferensen. Det gäller stöd till FN-sekretariatet och NGO-forum i New York, till UNDP, Unifem och OECD. Det gäller också regionala stöd till Asien, Afrika, Latinamerika och Europa. Inom olika landramar har vi givit speciella bidrag. Inom Sverige har Statistiska centralbyrån och svenska Unifem-kommittén fått bidrag till förberedelsearbete. Dessutom har det delats ut fristående bidrag till forskning om gender och makroekonomi. Sammanlagt rör det sig om nästan 40 miljoner kronor.

Här finns alltså ett gediget mänskligt, intellektuellt och materiellt inslag i förberedelserna inför Pekingkonferensen. Jag tror att Sverige kommer att vara ett av de mest förbereddade länderna när den svenska delegationen kommer till konferensen.

Det finns också många exempel på hur Sverige aktivt driver dessa frågor i internationella organisationer. Inom UNDP har vi tagit initiativ till framtagning av en könssegregerad statistik i Human Development Report. Det skulle annars inte ha funnits med där. Av den statistiken framgår klart de orättvisor som finns i dessa sammanhang. Man belyser mäns och kvinnors livssituation, och därigenom ges det ett beslutsunderlag.

Inom Unicef har Sverige medverkat till att man inte bara ser kvinnan som moder, utan man tar med kvinnans hela livscykel.

Inom Världsbanken har vi tillsammans med de övriga nordiska länderna varit pådrivande för en integrering av kvinnoperspektivet i strategierna.

I det bilaterala samarbetet understryker vi mycket av det som K-G Biörnsmark tog upp om undervisningen. Undervisningen har fått en särskild och tydlig genderprofil. I t.ex. Indien, Bangladesh och Sri Lanka har man satsat på fattiga flickor på landsbygden. De har blivit en prioriterad målgrupp också när det gäller en särskild kvinnobank. Man har givit direkt stöd till kvinnoorganisationer i Nicaragua och Chile. Det finns också landvisa genderanalyser som har varit till stöd för regeringarna i Tanzania, Zambia, Etiopien, Guinea-Bissau, Bangladesh och Vietnam.

Inte minst har det varit viktigt att i hemmaorganisationen ge hög prioritet åt kompetensutveckling som syftar till att bygga upp medvetenhet, engagemang och kompetens bland SIDA:s personal, konsulter och andra intressenter när det gäller genderfrågor.

Den fråga som Gullan Lindblad tog upp om enskilda organisationer ger mig anledning att också ta upp utvecklingen i Öst- och Centraleuropa. Vi har nu kunnat se hur demokratin i dessa länder har brutit igenom. Men den har fått ett mycket manligt ansikte. Det har blivit en klar nedgång i det kvinnliga deltagandet i de olika parlamenten. Kvinnorna har så att säga skuffats tillbaka till spisen. På en del håll har det varit så att kvinnorna skall vara hemma och föda flera barn och därmed utöka de etniska grupperna. Detta har varit ett oroväckande inslag som har eroderat demokratiseringsprocessen.

Därför har vi sett det som viktigt – vilket vi även kommer att göra framöver – att merparten av de insatser som görs via enskilda organisationer skall genomföras för att särskilt främja kvinnorna i Öst- och Centraleuropa.

Jag skulle kunna ge många exempel. Inom Swede-Corp har man nu ett 20-procentigt deltagande av kvinnor i utbildningsprogrammen. BITS har genom Stiftelsen Kvinnor kan genomfört utbildningsprojekt i Estland. Svenska institutet genomför seminarier på temat Democracy without women – no democracy i Ryssland, vilket nog kan behövas.

Jag skall ta upp frågan om utredning eller inte utredning. Jag har inte bestämt mig. Jag är faktiskt kluven som en liberal i frågan om vi skall ha ett sjätte biståndsmål eller om vi skall integrera kvinnoperspektivet i de övriga fem målen. Min första reaktion var att det skall ske en integrering med de övriga fem målen, eftersom det skall genomsyra hela verksamheten. Jag tror på att vägen till demokrati, framsteg och tillväxt går via kvinnans frigörelse. Det är så. Men det kommer att tillsättas en utredare med en parlamentarisk referensgrupp. Genom det deltagande som har varit här i dag är jag övertygad om, att oavsett vilken form vi väljer kommer vi att nå ett gott resultat i bred enighet.

Prot. 1994/95:49

11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Anf. 28 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Inför det sociala toppmötet i Köpenhamn har jag förstått att man från svensk sida har missat detta med genderperspektivet. Det är någonting som jag vill skicka med, trots att det är något sent påtänkt.

När det gäller Beijingkonferensen har vi ju tid på oss. Det seminarium som skall hållas på Rosenbad den 30 januari kommer att bli en väldigt bra utgångspunkt för att fånga upp synpunkter från enskilda organisationer och olika experter om vilka frågor som vi skall driva.

Det är nödvändigt att man kommer till rätta med dessa två frågor, dels om bristen på data och statistik, dels om vilka genderkonsekvenserna blir när det gäller de makroekonomiska reformerna. Vi från svensk sida skulle kunna göra en insats genom att stödja sådant analysarbete.

Sedan vill jag göra en liten kommentar om följden av demokratiseringsprocessen i Östeuropa när det gäller att kvinnor har förlorat i politisk representation. Detta är ingenting som enbart gäller Östeuropa, utan det gäller i allra högsta grad också situationen i de nya demokratierna i Afrika. Denna fråga måste absolut uppmärksammas, och detta stöd kan naturligtvis utformas på många olika sätt. Men jag vill markera att detta är en erfarenhet som många har gjort.

En annan sak som också har uppmärksamats under de senaste åren och som är väldigt viktig för att man skall kunna förändra – främst på mikroplanet – gäller tillgången till krediter. Det handlar om små krediter. Kvinnor betalar igen dessa lån, som sedan kan gå vidare till andra grupper av kvinnor eller enskilda kvinnor. Det är verkligen ett sätt för kvinnorna att förändra sin egen och sin familjs livssituation, att ge bättre utbildning och bättre hälsovård till sina barn.

Jag hoppas att ett verktyg, bland alla de verktyg som vi arbetar med inom biståndet, som kommer att uppmärksammas mycket mer är tillgången till små krediter riktade till kvinnor.

Anf. 29 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Orden uppföljning och utvärdering har nämnts här flera gånger. Det är väldigt viktigt att de vackra orden och proklamationerna blir verklighet. Jag har tillfälle att själv följa upp Jomtien genom Unescoengagemanget. Unescorådet i Sverige kommer att ordna ett seminarium i höst för just uppföljning. Unesco centralt kommer att ha en uppföljning år 1996 och även 2000 för att se vad som hänt på det här området. Det är alltså väldigt viktigt med utvärderingen så att man inte bara gör deklARATIONER och sedan glömmer dem.

En annan sak som är på gång när det gäller kvinnornas roll är en ny konferens 1996 som gäller boendet, Habitat – Boplats 96, i Istanbul. Det är också viktigt att kvinnorna kommer in i planeringen och diskussionerna om hur bostäder skall utformas och hur de stora slumområden som finns skall kunna förbättras, för ett bättre boende för familjer och barn.

Hur skall man tackla detta? Jag sade i mitt tidigare inlägg att strukturella, kulturella och religiösa faktorer är viktiga. Vi jobbar just mot

traditionella strukturella, religiösa och kulturella faktorer inom det politiska området. Kvinnorna tappas terräng i de unga demokratierna, och det är allvarligt.

Jag vill göra en kort kommentar kring småföretagandet. Jag delar helt uppfattningen att enkla små krediter till kvinnor har visat sig vara någonting mycket fruktbart. När utskottet var i Bolivia hade jag tillfälle att studera hur kvinnor med mycket små medel kunde starta småindustrier. De sköter ekonomin och betalar sina lån.

Så åter till själva klämman i interpellationen. Vi är på samma linje; vi är klivna båda två. Jag har inte satt ner min fot när det gäller ett sjätte biståndsmål. Men jag är inte främmande för det. Om det visar sig att saken i sig vinner på det och vi gör det hela tydligare, kan jag mycket väl tänka mig att man lägger till ett sjätte biståndsmål. Jag är dock litet tveksam på grund av att vi då kanske är inne i en process där vi lägger till ett sjunde, åttonde eller nionde biståndsmål. Det kan innebära någon form av urvattning av målen, och det vore olyckligt. Men det får vi som sagt möjlighet att återkomma till.

Jag kan inte låta bli att ge Gullan Lindblad en liten kommentar. Hon menade att nedskärningar på biståndet är någonting som vi måste acceptera. Jag är inte så säker på det. Jag har en annan uppfattning, men det kan vi återkomma till.

Anf. 30 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag gläder mig åt biståndsministrarnas positiva syn på de enskilda organisationerna, inte minst när det gäller betydelsen av att engagera dem i den demokratiska utvecklingsprocessen i de nya demokratierna. Jag tror att det är oerhört viktigt. Det kanske är just enskilda idealister i organisationerna som kan bidra väldigt mycket till att föra fram kvinnorna och deras rättmätiga ställning.

Jag tycker att det är viktigt att utbildningens roll betonas i olika sammanhang. Kristina Svensson och Karl-Göran Biörsmark har tagit upp möjligheterna för kvinnor att få lån. Det framgår faktiskt av budgetpropositionen och av svaret att Världsbanken ger allt fler av sina lån till kvinnors startande av företag.

Jag vill lyfta fram ett par positiva saker. Man tycker att det finns så mycket negativt i världen. Rädda barnens medsystemprojekt är ett fint exempel på hur en enskild organisation kan engagera sig mot ett av de vidrigaste uttrycken för kvinnovåld och kvinnoförtryck, nämligen omskärelsen. Med detta projekt har man nu arbetat i ganska många år. Jag tror att man har nått en hel del resultat. Jag har själv deltagit och aktivt medverkat i det arbetet, som jag tror är väldigt viktigt. Här gäller det att vara observant.

Så kommer jag in på behovet av utvärdering och kontroll på olika områden. Det är oerhört viktigt att vi i olika sammanhang, bl.a. i FN, ständigt ställer frågor om och kontrollerar vad som händer med de fina deklARATIONERNA.

Jag var FN-delegat i november i höstas, och jag fick en hel del positiva erfarenheter där, bl.a. från UNDP. Då vill jag anknyta till vad Bertil Persson sade om behovet av marknadsekonomi. Jag glädde mig

Prot. 1994/95:49  
11 januari

*Fel! Okänt  
växelargument.*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Fel! Okänt  
växelargument.*

mycket åt att man numera säger att vi har frångått rollen av socialbidragsgivare. I stället lyfter vi fram de informella ekonomierna. Vi ser hur kvinnorna informellt har jobbat med olika former av hantverk och annat. Vi hjälper dem till småföretagsamhet, små hantverksindustrier och dylikt. Detta är precis den väg vi skall gå. Det gläder mig att man mer och mer har satsat på detta, så att kvinnorna också får möjlighet att bli företagare i ordets rätta bemärkelse, att det inte bara sker litet i skymundan.

Anf. 31 HELENA NILSSON (c):

Herr talman! Kluvenheten kanske vi har gemensamt, genom att väldigt litet utvärdering hittills gjorts i det könsrelaterade perspektivet. Jag tycker att de exempel på det multilaterala biståndets område som nämnts bara är en början. Vi har inte sett de slutliga resultaten.

Med tanke på det könsrelaterade perspektivet är dagens debatt spännande. Den sker mellan kvinnor och män i parlamentet. Det könsrelaterade perspektivet, precis som nämns i svaret, innehåller också mansrollen. Bertil Persson, Karl-Göran Biörsmark och jag har suttit i Nationalkommittén inför befolkningskonferensen. Det finns alltså ingen forskning gjord på hur mansrollen ser ut i t.ex. det reproduktiva. All statistik visar antal barn per kvinna, aldrig antal barn per man, aldrig vad det är som gör att män vill skaffa barn och hur många barn. Det är oerhört viktigt att beakta för att man skall kunna vidta konkreta åtgärder.

Debatten i kammaren i dag har också visat hur viktigt det är att målet måste vara kvinnors deltagande i den politiska och beslutande processen. Vi kan diskutera krediter, småföretagande och utbildning, men om inte kvinnor finns med där besluten fattas, oavsett var man lever, så är det ingen demokrati.

Anf. 32 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Jag får tacka för uttrycken för enighet och samsyn på många områden. Vi skall ta till oss detta i förberedelsearbetet inför det sociala toppmötet och ta med det till den arbetsgrupp inom Socialdepartementet som vi har gemensamt inför mötet.

Kvinnokrediter och småföretagande, som bl.a. Bertil Persson har tagit upp, är en viktig sak. Vi har ett tydligt exempel på hur det fungerar i Bangladesh. Det var motvilligt man började ge stöd till en person som satte i gång detta. Det visade sig vara väldigt viktigt. Det är inte bara i Women's Bank på Manhattan utan också i Bangladesh som det fungerar. Det tror jag är en viktig sak som vi skall ta fasta på.

I förberedelsearbetet för Habitat bör genderperspektivet komma med. Det är riktigt. Jag är öppen för ett sjätte biståndsmål. Jag skall med glädje verkställa de visa beslut som riksdagen kommer fram till.

Jag tror att EU-medlemskapet öppnar nya möjligheter för enskilda organisationer. Där finns mycket pengar för enskilda organisationer att hämta. Vi utarbetar just nu en skrift som skall vägleda de enskilda organisationerna i Sverige hur man skall få tillgång till dessa. Då kan

man verkligen börja satsa på just kvinnor i Central- och Östeuropa och i tredje världen. Det finns nya friska pengar att sätta in.

När det gäller utvärdering kommer vi att få ett bra avstamp för en ny bedömning också i utredningsgruppen, för det har gjorts en utvärdering som gäller exakt arbetet på att integrera jämställdhetsfrågorna i utvecklingssamarbetet. Den blir klar i denna månad.

I regeringsförklaringen sade regeringen att biståndet skall vägledas av tre speciella områden: demokrati, folkdelaktighet och kvinnors rätt. Det kommer att genomsyra vårt arbete. Jag tror att vi har sett mycket av fattigdomens feminisering, som ni har varit inne på. För att möta fattigdomens feminisering skall vi nu gå från länders frigörelsekamp till kvinnornas frigörelsekamp, som blir också männens och samhällens frigörelsekamp.

Överläggningen var härmed avslutad.

#### **4 § Hänvisning av ärenden till utskott m.m.**

Föredrogs och hänvisades  
Proposition  
1994/95:133 till justitieutskottet

Föredrogs och lades till handlingarna  
Skrivelse  
1994/95:103

Föredrogs och hänvisades  
Skrivelser  
1994/95:120 och 121 till jordbruksutskottet  
1994/95:131 till socialförsäkringsutskottet  
1994/95:132 till justitieutskottet

#### **5 § Anmälan om interpellation**

Anmäldes att följande interpellation framställdes

*den 10 januari*

**1994/95:48** av *Eva Zetterberg* (v) till finansministern om Bretton Woods-institutionerna

Interpellationen publiceras i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 17 januari.

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

*Svar på  
interpellationer*

Prot. 1994/95:49  
11 januari

**6 § Anmälan om fråga**

Anmäldes att följande fråga framställdes

*den 11 januari*

**1994/95:235** av *Maud Björnemalm* (s) till jordbruksministern om häst-  
sportutbildningen och stiftelsen Wången

Frågan publiceras i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll  
tisdagen den 17 januari.

**7 §** Kammaren åtskildes kl. 11.00.

Förhandlingarna leddes av förste vice talmannen.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

*/Barbro Nordström*

# Innehållsförteckning

Prot. 1994/95:49  
11 januari

<b>1 § Svar på interpellation 1994/95:26 om småviltsjakten ovan odlingsgränsen .....</b>	<b>1</b>
Anf. 1 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s): .....	1
Anf. 2 PETER ERIKSSON (mp): .....	3
Anf. 3 MICHAEL HAGBERG (s): .....	4
Anf. 4 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s): .....	5
Anf. 5 PETER ERIKSSON (mp): .....	5
Anf. 6 MICHAEL HAGBERG (s): .....	6
Anf. 7 GUDRUN LINDVALL (mp): .....	7
Anf. 8 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s): .....	7
Anf. 9 PETER ERIKSSON (mp): .....	8
Anf. 10 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s): .....	9
<b>2 § Svar på interpellation 1994/95:36 om förhandlingar i EU om framtida miljöstöd till jordbruket .....</b>	<b>9</b>
Anf. 11 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s): .....	9
Anf. 12 GUDRUN LINDVALL (mp): .....	10
Anf. 13 LENNART DALÉUS (c): .....	11
Anf. 14 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s): .....	12
Anf. 15 GUDRUN LINDVALL (mp): .....	13
Anf. 16 LENNART DALÉUS (c): .....	14
Anf. 17 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s): .....	15
Anf. 18 GUDRUN LINDVALL (mp): .....	16
Anf. 19 LENNART DALÉUS (c): .....	17
Anf. 20 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s): .....	17
<b>3 § Svar på interpellation 1994/95:34 om kvinnorna och de biståndspolitiska målen .....</b>	<b>18</b>
Anf. 21 Statsrådet PIERRE SCHORI (s): .....	18
Anf. 22 KRISTINA SVENSSON (s): .....	19
Anf. 23 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp): .....	21
Anf. 24 GULLAN LINDBLAD (m): .....	22
Anf. 25 HELENA NILSSON (c): .....	24
Anf. 26 BERTIL PERSSON (m): .....	25
Anf. 27 Statsrådet PIERRE SCHORI (s): .....	26
Anf. 28 KRISTINA SVENSSON (s): .....	28
Anf. 29 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp): .....	28
Anf. 30 GULLAN LINDBLAD (m): .....	29

Prot. 1994/95:49  
11 januari

---

Anf. 31 HELENA NILSSON (c):.....  
Anf. 32 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):.....

**4 § Hänvisning av ärenden till utskott m.m.**.....

**5 § Anmälan om interpellation** .....

**1994/95:48** av *Eva Zetterberg* (v) till finansministern om  
Bretton Woods-institutionerna

**6 § Anmälan om fråga** .....

**1994/95:235** av *Maud Björnemalm* (s) till jordbruksmi-  
nistern om hästsportutbildningen och stiftelsen Wången

**7 § Kammaren åtskildes kl. 11.00**.....